

TRANSILVANIA

ORGANUL ASOCIAȚIUNII TRANSILVANE

PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN.

Nr. VII—VIII. Sibiiu, August—Septembre 1896. Anul XXVII.

„ASTRA“ LA LUGOȘ.

Înainte cu doi ani veniam dela Timișóra la Sebeșul sășesc, ca să asist, pentru prima óră, la adunarea generală a Asociațiunii. Eram cuprins de un dor deosebit, pătuns de un cutremur sufletesc ca și când te apropii de lucruri mărețe. În închipuirea mea eu priviam Asociațiunea la o înălțime ideală, unde ar trebui să stee, ca un focalar de lumină, care să ne lumineze tuturor de o potrivă. Și îmi diceam în gândul meu:

„Unica instituțiune culturală mare, este pentru noi, Românii de sub coróna Stului Stefan: Asociațiunea transilvană. Activitatea ei, puțină, cât o desvóltă, nu se estinde însă decât în Transilvania. Părțile *bănățene* și *ungurene* de abia sciu, că există. Las' că și în *Ardél* are un număr de membri așa disparent de mic, de parcă ni-e rușine să-l spunem. Dar din Bănat și părțile unghurene n'are mai nici un membru. *De ce se nu facem din acéstă Asociațiune un centru, în care toți Românii de sub coróna Stului Stefan se ne întâlnim?*“ *)

Idea mi se părea pe cât de firéscă, pe atât de potrivită. Și țesénd înainte o serie de idei cu gândul sburam înainte spre vastul șes, ce se estinde dela Sebeș spre Mureș, în sus și în jos, și se numesce Câmpul pânei. Și-mi revinea o icónă din trecut, așa cum ni-o presintă *Nenițescu*, unul dintre acei puținii poeți ai nostri, care se mai inspiră și de „sfânta

*) Veți articolul „Asociațiunea transilvană“ în Nrul 177, dela 26 August 1894 al „Dreptății“.

dragoste de n em“  i mai „ nchin   i lui Marte c ate un p ahar“ iar nu numai — Venerei.  mi revinea amintirea luptei dela 1479, c and Paul Chinezu alergase dela Timi ora în ajutorul fra ilor sei, cari luptau stra nic cu Turcii,  i sosind tocmai în momentul suprem, a reportat învingere  i apoi s'a încins o veselie, de vit ezul b an t en d n uia cu trei Turci mor i deodată.

Descriind ac sta luptă *Neni escu* pune în graiul eroului Chinez urm t orele cuvinte :

De s'ar cunósce to i Românii,
 i-ar fi un suflet  i o sim ire,
 n veci atuncia ar sta n mul
 i-ar pune lumea în uimire.

Da, de s'ar cunósce to i Românii, multe rele ar înceta  i mult bine am put  face. Atunci multe prejude e ar trebui să dispară, multe legende false ar trebui să se ștergă, multe piedeci s'ar delătura, multe for e s'ar concentra  i multă putere am câstiga în lucrările nóstre. Dar pentru ca să ne cunóscem ar trebui să ne concentrăm.  i de ce n'am face din Asociațiune acest centru de conlucrare comună, umăr la umăr, spre acela i scop.

A a luptau *puternic* fra ii cei din Ardel  i B n  ie,

La anul  apte-deci  i nouă  i patru sute  i o mie...

— esclam  Neni escu la sf r itul poeziei sale.

A a luptau fra ii contra Turcilor, ap r ndu- i mo ia, legea  i neamul,  i a a ar trebui să luptăm  i noi de c ate-ori avem să apărăm acelea i comori străbune: *limba, legea  i mo ia*.

Idea de a concentra pe to i Românii la un loc, sub aripile Asociațiunii, e a a de naturală,  nc t a fost destul ca să fie aruncată odată în public, pentru ca să afle resunet.  n vara trecut , la 27 Iulie, c ate-va  ile înainte de convocarea adunării generale dela Blaj, dnul Dr. *Mihail Pop*, medic în Gavo dia (Bănat), sulev z  printr'un articol publicat în „Dreptatea“ dela 30 Iulie (Nrul 159—1895) idea de a  nfiin a o *Asociațiune b n t en * sau a — „*generalisa*“ *Asociațiunea transilvană  i asupra Bănatului*.

Dorul după o lucrare sistematică culturală  i în Bănat era viu  i articolul dlui Dr. Pop a aflat îndată resunet. Deja la 2 August un  nve  tor b n t en, dl Iuliu Vuia, răspunde

dului Dr. Pop printr'un articol publicat în Nrul 161 al „Dreptății“ și rîgă deja pe frunțași să convoce o conferință pentru a pregăti cele de lipsă pentru înființarea unei Asociațiuni.

Conferință n'a convocat nime, dar în scurt s'a convocat adunarea generală în Blaj și la 27—28 August idea concentrării se infiripéză.

Astăzi stăm în préjma adunării generale în Lugos și prin acésta idea favorită face un paș măreț spre realizare.

Îndată după adunarea din Blaj numele cel lung al „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român“ se contrage în simbolicul „Astra“, care astăzi este generalizat pretutindenea. Prin acésta ardelenismul Asociațiunii dispăre și, deși nouele statute încă au conservat în numirea cea lungă epitetul de „transilvană“, s'a accentuat tocmai la discutarea statutelor, că acésta se face numai din pietate față de trecut și că se doresce sincer, ca toți Românii, fără deosebiri provinciale, să între în sinul Asociațiunii.

Idea acésta de altcum s'a născut de odată cu Asociațiunea. Întemeietorii ei au intenționat să facă o reuniune pentru literatura și cultura întreg poporului român. De fapt între primii membrii fondatori, însinuși deja la însași constituirea Asociațiunii în 5 Novembre 1861, aflăm bănățeni ca *Andreiu Mocioni* de *Foen*, iar între primii membrii ordinari aflăm pe *Jova Popovicu*, *Aloisiu Vlad*, protonotar și Dr. *Atanasiu Marienescu* din Lugos, apoi Dr. *Paul Vasiciu*, asemenea bănățén, este ales membru în cel dintâiu comitet, iar între cei dintâi membri onorari, proclamați în ședința dela 6 Novembre 1861, găsim pe: *Stefan Moldovan*, preposit capitular în Lugos, *Andreiu Liviu Popp*, canonic în Lugos *Andreiu Vasiciu*, senator în Vêrșeț, *Athanasiu Șandor*, medic și profesor în Arad, etc.

Insuși primul president Metropolitul *Șaguna*, a privit Asociațiunea ca avënd un scop general spre binele tuturor Românilor.

Eată cum definia el acest scop în vorbirea ținută la cea dintâiu întrunire, în care s'au sfătuit asupra întemeierii, (9/21 Martie 1861):

„Fiind așadară problema noastră a înainta literatura, cultura, industria și agricultura națiunii noastre, adecă a înainta starea spirituală și

materială a poporului nostru, vrem a *deștepta prin mijloc naționale* facultățile, va să dică cugetările cele senine și seriose și în poporul nostru, ca *să cunoască ființa și destinația sa* și să o scie întrebuinta spre tot binele... precum este spiritul cel civilisator al secolului nostru; darurile lui vor garantisa viitorul cel mai ferice al mult cercatei noastre națiuni, și o vor feri de niște lovituri *ucigătoare de religia și limba ei*¹⁾

Dar și mai expres o spune acésta metropolitul Șaguna în vorbirea sa de înaugurare, rostită în ședința de la 23 Octomvre v. 1861. El dicea:

„Domnilor! Masa dulcei maicei noastre este pregătită pentru óspeți mulți; maica noastră a fost până acum înbrăcată în doliu, dar de acum înainte se îmbracă ea în haine de nuntă și poftesce la mésză pe *toți fiii sci*, ca să strălucéscă și ea însăși cu casa sa și să *inoiască pre fiii sci*, precum să inoiesc tinerețele vulturului, și să rógă lui Dumnezeu dicénd: Dómne al puterilor, fii cu Asociațiunea aceasta acum și totdeauna...“

Asemenea idei largi se exprimă și în frumosul discurs al primului vice-president al Asociațiunii, celebrul Timoteiu Cipariu, discurs prin care a răspuns la vorbirea de înaugurare a presidentului. Cu înaugurarea Asociațiunii, dice Cipariu, „*un* razim naționalității române se împlântă astăzi“ Ear aseménându-o cu o plantă dice:

„Sé urám acestei tinere plante.. binecuvéntare de la cel ce susține și spriginesce tóte, ca cu ajutorul celui Préinalt și cu *zélul învápăiat* al națiunii, nutrită și crescută, sé ajungă cât mai curénd la *statura normală*, în carea sé înverđéscă, sé înfrunđéscă și fructe înmiite sé aducă de bun și dulce gust *tuturor* Românilor, fructe de cultură și propășire în tóte ramurile sciinței, artei și civilizațiunii²⁾).

Astfel contemplant întemeietorii Asociațiunea noastră pe séma tuturor Românilor. Dorul lor și dorul nostru se va realisa acuma. Am scurtat numele Asociațiunii, dar 'i-am lărgit bazele și astfel după 35 de ani, când a ajuns la „*statura normală*“, vom înaugura în Lugoș adumbrirea tuturor Românilor sub ramurile ei înverđite, înfrunđite și înflorite spre a aduce róde folositoare „de bun și dulce gust *tuturor* Românilor“.

Se va face acésta în *Lugoș*, cel mai românesc oraș, cel mai puternic centru al fraților bănățeni, cel mai ilustrat loc și prin lupte naționale și prin fapte culturale; în acel Lugoș,

1) Acte privitoare la urzirea și înființarea „Asociațiunii transilvane . . . etc.“ Sibiu, 1862. pagina 47.

2) O. c. p. 89.

care singur a sciut validita întreg dreptul limbii românesce și a păstra neștirbit acest drept până în zilele noastre.

Dar „Astra“ nu e numai o plantă; ea e o stea conducătoare, luminătoare. Ea încălzește inimile și luminează mințile prin operele sale. Și precum Magii de la răsărit numai conduși de steauă au aflat pe Mântuitorul, astfel și noi conduși de steaua culturii și literaturii noastre, de „Astra“, vom afla mântuirea, de care avem lipsă.

„Astra“ vine la Voi, din răsărit... Alergați întru întimpinarea ei, fii ai mănosului Bănat, ridicați capetele și inimile voștre, ca să o salutați cu cinste; adunați pe cântăreții vostri destoinici, ca să întoneze, ca și corurile ângeresci, imnul „Astrei“, imnul muncii cinstite, asidue, neîntrerupte, pentru literatura și cultura poporului român, și dați mâna, ca în frăție și iubire să lucrăm pentru mărețele ei scopuri.

Sic itur ad astra!

Dr. E. Dăianu.

MERSUL INSTRUCȚIUNII ÎN GIMNASIILE NOSTRE.

(Pe baza programelor din 1895/6.)

Suntem în posesiunea programelor gimnasiilor noastre. Este mic numărul lor, dar cu atât sunt mai de preț pentru noi. Ele sunt oglinda vieții noastre culturale, și barometrul generațiilor viitoare, dela cari atâta se așteaptă. Cât de mulți suntem noi, și ce mic e numărul gimnasiilor noastre? În patru colțuri depărtate abia 4 gimnasii complete; și în culmea munților de apus unul cu 4 clase. Aceste sunt odorele noastre, la cari trebuie să căutăm cu gelosie, pentru-că sunt rezultatul muncii Românului; se susțin singur din avutul nostru și lor ne încredințăm aceea ce avem mai drag: fii nostri.

Este datorința noastră să resfoim aceste scumpe cărți, ca din ele să primim convicțiunea, dacă gimnasiile noastre stau la nivelul școlilor de felul lor și dacă se face progres în lucrarea lor.

Le-am luat la ochi pe rând și cu satisfacție putem enuncia, că gimnasiile noastre sunt în progres.

Pleiada de profesori tineri toți diplomați, cu cari s'a premerit Brașovul, Blajul și Năseudul; mijlocele de învățământ, îmbogățite și bine ordonate, sporirea bibliotecilor, înființarea de fonduri ca la Brașov; zelul de muncă intelectuală desfășurat la Brașov, Blaj și Năseud, munca în comun a corpurilor didactice, emulația între școlari, toate aceste sunt semne de progres.

Și mai bine ne vom convinge despre mersul școlilor noastre din datele precise, pe cari ni le oferă fie-care programă aparte.

I.

Vom începe cu *Blajul*, ca cel mai vechiu și mai bine cunoscut obștei românești.

Programa începe cu o disertație a profesorului C. B. Groze, nu prea potrivită.

Pe noi ne preocupă mai mult scirile școlastice de sub punctul 2, din cari iese la ivelă că instrucția au condus-o un director, 18 profesori și 2 cateheți străini.

Numerul orelor pe săptămână a fost din: religione 16, limba română 26, limba maghiară 27, limba latină 41, limba greacă 13, limba germană 17, istorie 17, geografie 9, istoria naturală 7, fizica 8, matematică 23, geometria desemnativă 8, propedeutica 2, caligrafia 2, gimnastica 16, cantul bisericesc 8, în total 240.

Gimnasiul afară de deosebitele colecțiuni și muzee are și observator meteorologic, condus de profesorul de fizică E. Viciu; apoi grădina botanică etc.

Ajutore au primit 54 școlari în sumă de 3590 fl. 50 cr.

Datele statistice privitor la numărul școlarilor ne spun că:

S'au înscris la începutul anului 525, au rămas până la finea anului 503, au repețit clasa 39.

După *confesiune*: greco-catolici 396, gr. or. 97, rom. catolici 4, ev. ref. 1, israeliți 4.

După *naționalitate*: români 494, maghiari cu jidovi cu tot 8, germani 1.

După *cunoștința limbilor*: vorbesc numai românește 235, vorbesc și limba maghiară 250.

După *starea socială a părinților*: de proprietar mare 2, agricultor 217, industriaș mare 1, industriaș mic 13, neguțător mare 2, neguțător mic 6, neguțător aplicat 2, oficial de stat și municipal 42, oficial privat sau la societ. 4, de altă inteligență (medic, avocat, profesor etc. 203, de țileri, servitori 3, de pensionați 6.

După *etate*: de 10 ani 10, de 11 ani 26, de 12 ani 66, de 13 ani 74, de 14 ani 55, de 15 ani 70, de 16 ani 56, de 17 ani 56, de 18 ani 54, de 19 ani 23, de 20 ani 9, de 21 3, de mai mulți 1.

După *locuința părinților*: din Blaj 43, comitatul Albei infer. 110, alte comitate 345, România 3, Bucovina 1, Istria 2.

Starea sanitară: morburi ușore 246, morburi grele 35, au murit 2.

Purtarea morală: bună 409, legală 94, puțin legală 1, admon. de director 1, eliminați 2.

Progresul: din toate eminențe 23, cel puțin bun 84, suficient 288, 1 nesuficient 77, 2 nesuficienți 29, cu mai mulți nesuficienți 47, total 503.

II.

Programa gimnasiului din Braşov, este cea mai bogată după cuprins şi cea mai bine redigată, laudă dlui director V. Oniţiu. Tóte sporirile făcute în mijlócele de învăţământ sunt indicate numerice. Partea primă a programei conţine conferinţele pedagogice ale corpului profesoral, o inovaţie demnă de imitat; apoi notiţe din istoria şcolilor, chestiunea şcolii comerciale; un memoriu şi fondul „Coresi“.

Restul programei este al datelor şcolare, din cari relevăm, că personalul didactic a stat din 13 profesori cu director cu tot şi 4 profesori secundari.

Numărul órelor pe săptămână a fost din religiune 16, limba română 27, limba maghiară 23, limba latină 42, limba greacă 15, limba germană 14, istorie 16, geografie 10, istoria naturală 7, fizica 8, matematica 21, geometria desemn. 14, psihol. şi logica 3, caligrafia 2, gimnastica 16, igiena 2, tóte obligate.

Şcolarii au societate de lectură „Ioan Popasu“, şi o bibliotecă, în gimnasiul superior decentralisată după clase.

Stipendişti au fost 26 şcolari.

În administraţia directorului stau mai multe fonduri destinate a ajutóra studenţiei miseri şi a premia pe cei buni.

Ca studii facultative se propune limba francesă şi cântările. — Colecţiunile şi museele s'au sporit în mod considerabil.

Corpul profesoral a perdut în decursul anului pe un zelos şi harnic membru al seu: Dr. Emilian Popescu, decedat la 26 Iunie 1896.

Din *datele statistice*, cuprinse la pagina 13, aflăm că s'au înscris cu inceputul anului 319, din aceştia ordinari 316, privaţişti 3.

După *confesiune*: greco-orientali 264, greco-catolici 36, romano-catolici —, evang.-luterani 2, israeliţi 1.

După *naţionalitate*: români 300, maghiari —, germani —, slovaci 2, israelit 1.

După *ocupaţiunea părinţilor*: agricultori 141, comercianţi, industriaşi 28, funcţionari publici 22, funcţionari privaţi 4, alţi inteligenţi 99, dileri, servitori 10, privatieri 8.

După *locul nascerii*: Braşov oraş 41, Braşov comitat 45, din alte comitate 213, România 8, Bucovina 1.

Progresul: cu fórte bine 72, cu bine 71, cu suficient 78, cu 1 nesuficient 42 cu 2 nesuficienţi 10, cu mai mulţi nesuficienţi 30.

Moralitatea: bună 251, legală 50, puţin legală 2.

La examenul de maturitate verbal ţinut în 17 şi 18 Iunie st. v. s'au admis 15 abiturienţi; s'au prezentat 11, au absentat 4.

Resultatul examenului: maturi cu fórte bine 2, maturi cu bine 6, maturi cu suficient 3.

Ultimul punct din programă este lista şcolarilor premiaţi în număr de 28.

III.

Programa gimnasiului din Beiuș în frunte pòrtă semnătură ungerescă și numai după aceea vine cea românescă. Este redactată de dl Ioan Butén, director și profesor.

Programa este lipsită de disertația obicinuită și se restringe singur la înșirarea cu de amănuntul a activității săvârșite în decursul anului 1895/6. Forma în care ni se presintă acesta programă este puțin îngrijită. Efectele străinismului se vèd șir de șir. Începe cu planul de învățămènt, pe care îl găsim în tóte rapòrtele. La gimnasiu sunt aplicați 14 profesori ordinar și 4 cateheți.

Din conspectul órelor pe săptămână aflăm, că religiunea a avut 16 óre, limba română 17, limba maghiară 28, limba germână 17, limba latină 42, limba grecă 18, istoria 18, geografia 9, istoria naturală 7, fizica 7, matematica 23, geometria desemn. 10, filosofia 2, caligrafia 2, gimnastica 16, total 232 óre.

Ajutóarele de cari s'au împărțășit școlarii sunt: scutirea dela didactru, fundațiunea de pâne, 10 fundațiuni pentru stipendii și premii în cărți.

Și aici găsim sporire la biblioteca gimnasiului cât și a tinerimei, dar mai mult cu opuri maghiare.

Gimnasiul are și un internat numit „Internatul Pavelén“. Acest internat a avut în îngrijirea sa 104 tineri.

Datele statistice ne arata, cu privire la numărul elevilor înscriși: au fost ordinari 351, privațiști 1, au murit 2.

După *confesiune*: greco-catolici 139, rom.-catolici 13, gr.-orientali 129, ev.-reformați 5, israeliți 30.

După *naționalitate*: români 268, maghiari 58; au vorbit numai unguresce 34.

După *starea părinților* au fost: de proprietari mici 94, aplicați 3, industriași mici 25, comercianți mici 18, funcționari publici 23, funcționari privați 12, alți inteligenți 130, dileri, servitori 8, privatieri 13.

Progresul în studii: eminenti 31, buni 95, suficienți 142, cu 1 nesuficient 36, cu 2 nesuficienți 13, cu mai mulți nesuficienți 9.

După *locul nașcerii*: din Beiuș 47, din comitatul Bihorului 144, din alte comitate 135.

Starea sanitară: casuri ușóre 384, casuri grave 64, casuri epidemice 3, casuri de mórte 3.

Purtarea morală: bună 277, legală 48, admoniați prin director 3.

La examenul de maturitate s'au însinuat 44, din aceștia au trecut la verbal cu eminenție 2, cu bine 13, cu suficient 22, s'au respins 3 pe luni 5.

Fondul de pensie al profesorilor, administrat de o comisiune din sinul prof. numără: 24,352.97 fl. Programa încheie cu instrucții pentru anul școlar 1896/7.

IV.

Gimnasiul din Năsăud ni-se prezintă cu un raport pe jumătate românesc și unguresc. E ceva surprinzător pentru noi. Chiar nici Beiușul n'a ajuns până la atâta. Raportul are 18 capitole. Nu găsim în el disertație, nici istoricul gimnasiului. Altcum e lucrat cu îngrijire și într'o formă plăcută. Începe cu cronica anuală, din care constatăm încetarea din viață a profesorului ordinar Ioan Tanco, întâmplată la 8 Ianuarie 1896. — Corpul profesoral stă din 13 profesori definitiv, 3 provizori și 1 practicant.

Numărul orelor pe săptămână este din: religione 16, limba română 24, limba maghiară 26, limba latină 41, limba greacă 14, limba germană 15, istorie 17, geografie 9, istoria naturală 7, fizică 8, matematică 23, geom. desemn. 13, propedeutica 2, caligrafia 2, gimnastica 12, cânt 2 (grupe).

La mijlocele de învățământ găsim feluritele colecțiuni și muzee, cari toate arată progres.

Au fost stipendiați 3 școlari; 12 ajutoarați de societatea „Vasile Nascu”; iar 52 scutiți de didactru.

Tinerimea are societate de lectură, care a ținut 11 ședințe sub conducerea unui profesor.

Numărul școlarilor după datele statistice a fost:

Înscriși ca ordinari 246, înscriși ca privațiști 4, au repausat 2, s'au examinat cu finea anului 238.

După *confesiune*: gr.-catolici 186, gr.-orientali 51, rom. catolici 1.

După *limba maternă*: români 237, maghiari 1, germani 1.

După *condiția părinților*: proprietari mari 2, proprietari mici 121, industriași mici 4, diregători publici 22, alți cărturari 80, lucrători dileri 4, privați 5.

După *competință*: din loc 21, din comit. Bistrița-Năsăud 102, din alte comitate ale Ungariei 115.

Purtarea morală; bună 183, legală 51.

Progresul: eminente 12, bun 17, destulitor 143, cu 1 nedestulitor 37, cu 2 nedestulitor 18, cu mai mulți 11.

Examenul de maturitate verbal s'a ținut la 19, 20 și 22 Iunie 1896. S'au insinuat 37. Din aceștia au trecut cu: eminentă 1, cu bine 1, cu suficient 22, relegați la trei luni 10, la un an 2, respins pentru totdeauna 1.

Raportul se sfârșește cu publicarea cărților școlastice pentru 1895/6.

V.

Șirul ultim în numărul gimnasiilor noastre îl ocupă *Bradul*, ca gimnasiu numai cu 4 clase.

Din programa acestui institut ținem a releva că statul personal este de 6 profesori ordinari și un învățător de cant. Conspectul orelor pe săptămână ne arată că: religionea are 8 ore, româna 14, maghiara 13, latina 20, germana 8, istoria 6, geografia 9, aritmetica 11, istoria naturală 3, gimnastica 8, caligrafia 2, cantul 4, desemnul 2 ore.

Numărul școlarilor înscriși este 120.

După *religiune*: greco-orientali 104, greco-catolici 4, romano-catolici 2, israeliți 2.

După *naționalitate*: români 108, maghiari 2, israeliți 2.

După *comitate*: din comitatul Hunedórei 77, din alte comitate 42.

După *condițiunea părinților*: de preoți 29, de funcționari publici 13, de profesioniști 14, de agricultori 54, de privatieri 4.

Progresul: cu foarte bine 20, cu bine 31, cu suficient 28, cu 1 nesuficient 15, cu 2 nesuficienți 1, cu mai mulți nesuficienți 17.

Moralitatea: bună 87, legală 22, puțin legală 3.

Încheierea și aci se face cu instrucțiunile direcțiunii pentru anul școlastic viitor.

*

Și acum sfârșind cu espunerea mai în detai a datelor din viața anului trecut a gimnasiilor noastre constatăm:

A) ce privesce numărul școlarilor: au fost examinați cu finea anului: la Blaj 503, la Brașov 303, la Beiuș 326, la Năsăud 238, la Brad 112. Suma 1482.

Din aceștia, după *confesiune* au fost:

a) greco-catolici: la Blaj 396, la Brașov 36, la Beiuș 139, la Năsăud 139, la Brad 4. Suma 761.

b) greco-orientali: la Blaj 97, la Brașov 264, la Beiuș 129, la Năsăud 51, la Brad 104. Suma 645.

c) romano-catolici: la Blaj 4, la Beiuș 23, la Năsăud 1, la Brad 2. Suma 30.

d) evan. lut. reform. la Blaj 1, la Brașov 2, la Beiuș 5. Suma 8.

e) israeliți: la Blaj 5, la Brașov 1. la Beiuș 30, la Brad 2. Suma 38.

B) după *naționalitate* au fost:

a) *români*: la Blaj 494, la Brașov 300, la Beiuș 268, la Năsăud 237, la Brad 108. Suma 1407.

b) *maghiari*: la Blaj 8, la Beiuș 58, la Brad 2. Suma 68.

c) *germani*: la Blaj 1, la Năsăud 1. Suma 2.

d) *de alte naționalități*: la Brașov 3, la Brad 2. Suma 5.

C) după *progresul în studiile ordinare* au fost:

a) *eminenți*: la Blaj 23, la Brașov 72, la Beiuș 31, la Năsăud 12, la Brad 20. Suma 158.

b) *cu bine*: la Blaj 84, la Brașov 71, la Beiuș 95, la Năsăud 17, la Brad 31. Suma 298.

c) *cu suficient*: la Blaj 243, la Brașov 78, la Beiuș 142, la Năsăud 143, la Brad 28. Suma 634.

d) *cu un nesuficient*: la Blaj 77, la Brașov 42, la Beiuș 36, la Năsăud 37, la Brad 15. Suma 207.

e) *cu doi nesuficienți*: la Blaj 29, la Brașov 10, la Beiuș 13, la Năsăud 18, la Brad 1. Suma 71.

f) cu mai mulți nesuficienți: la Blaj 47, la Brașov 30, la Beiuș 9, la Năsăud 11, la Brad 17. Suma 185.

D) *purtarea morală*:

a) bună: la Blaj 408, la Brașov 251, la Beiuș 277, la Năsăud 183, la Brad 87. Suma 1206.

b) legală: la Blaj 94, la Brașov 50, la Beiuș 48, la Năsăud 51, la Brad 22. Suma 265.

c) puțin legală: la Blaj 1, la Brașov 2, la Brad 3. Suma 6.

E) au trecut *examenul de maturitate* cu finea anului: la Blaj 18, la Brașov 11, la Beiuș 37, la Năsăud 24. Suma 90.

Din conspectul órelor pe săptămână vedem, că Blajul a avut 240, Brașovul 248, Beiușul 232, Năsăudul 231, Bradul 118.

Limba română s'a propus în Blaj la săptămână cu 26 óre, în Brașov cu 27, în Beiuș cu 17, în Năsăud cu 24, în Brad cu 14. Suma 118.

Limba maghiară s'a propus în Blaj la săptămână cu 27 óre, în Brașov cu 23, în Beiuș cu 28, în Năsăud cu 26, în Brad cu 13. Suma 117.

Higiena este întrodusă ca studiu obligat cu 2 césuri la săptămână numai la gimnasiul din Brașov. Limba franceză ca studiu facultativ se propune după programe numai la gimnasiile din Blaj și Brașov; iar stenografia numai în Beiuș.

Nu dispune de colecțiuni și muzee gimnasiul de 4 clase din Brad.

Internate de băieți sunt numai pe lângă gimnasiile din Blaj și Beiuș.

Clase paralele (divisionare) are numai gimnasiul din Blaj și anume pentru 1, 2 și a 3 clasă gimnasială.

Acestea sunt datele de căpeteniă, pe cari am ținut a le pune în relief publicului românesc cu dorința, ca cetindu-le să pótă judeca ne-preocupat asupra vieții noastre de instrucție și educație.

CONCURS LITERAR.

La concursul cu premiul de 200 fl. pentru cea mai bună lucrare asupra subiectului: „Resultatele comasării de până aci, bune și rele, cu privire la țeranul român din Transilvania (partea I.), cu îndrumări practice cum trebuie întocmită economia noastră după comasare, ca să nu suferă poporul“, au intrat la comitetul Asociațiunii dóue elaborate.

I. Unul sub devisa „Viribus unitis“.

II. Altul sub devisa: În bunăstare nu fi fãlos“ etc.

I.

Elaboratul prim scris pe 108 fețe e împărțit în 3 părți cu 25 șș.

În partea primă ș. 1. începe cu istoria agriculturii basată pe tradițiuni — și atingând pe Egipteni, Israeliți, Greci și Romani — ocupându-se mai larg cu literatura economică a cestor din urmă, trece la Germani, Francezi și Englezi încheiând, ca rezultat al reprivirii istorice cu afirmarea, că Românii prin tratarea vitregă de vécuri au fost eschiși

dela coatingere cu apusul, și astfel lucrarea pământului la noi acum e mai *inferioră* cum era la Romanii antici.

În §. 2. sub titlul „Feudalismul“ se ocupă cu peripețiile, prin cari au trecut și din cari s'au desvoltat referințele de drept ale proprietății ale proprietarilor și poporațiuni rustice, ca lucrătorea pământului, — amintind unele revoluțiuni agrare din secolii trecuți, și unele legi aduse în detrimentul poporului agrar. — Amintesce de principiul staverit: „rusticus praeter mercedem laboris nihil habet“. — Descrie în cōlori destul de negre, „că pământul n'a meritat o cultură deosebită din „partea jobagilor, când tot ce era mai bun și frumos trebuia să se deie „stăpânului“ și în tonul acesta continuă a ne spune că „în stăpân vedea „despotul și despoitorul seu, față de care din fi în nepoți era plin de „ură“ . . . îmbunătățirea stării poporului se pune în cale diavolul în-„șelător“ — trecând apoi la suplicele episcopilor din 1791 își încheie excursiunea istorico-politico-agrară cu actul din 3/15 Maiu 1848 de pe câmpul libertății. —

Sub §§. următorii 3, 4 și 5, se ocupă cu raporturile de drept între proprietăți cu ipotece, servitute și zălogire, căile prin cari se câștigă proprietatea, ereditatea, eschidere dela ereditate, cu și fără testament — toate acestea spicuite cu mai multe sentințe de ale curiei aduse în ședințe plenare, și întregite cu definițiuni juridice foarte neclare. Spre exemplu și ca model de stil: „După dreptul de ași esistent numai atari pemno-„rări sau împrumuturi pe proprietăți au valoare legală, unde suma în „prumutată tot odată este asigurată ca ipotecă pe proprietatea luată în „posesiune ca premnorare sau zălogire“.

„Dreptul de servitute este: când i se asigură cuiva folosul de pe „o proprietate prin proprietar pentru anumite servicii cari servitorul „este îndatorat a le împlini“, și apoi

„Obligațiunea sau contractul pōte fi scris sau verbal. Obligațiunea „după ce cuprinde învoiala împrumutată obiectul despre care se face de „regulă se cetesce înainte alor doi martori“.

Amintind cărțile funduare, catastrul și erorile multe ce obvin în acestea operate trece la partea II-a.

Partea acēsta se ocupă în 8 §§. cu regularea proprietăților peste tot, cu pământul urbarial, pămēnte deșerte, remanente, ocupate, estirpate, proporționarea, despărțirea urbarială, unde autorul descrie legile, cari în parte nici nu mai au valōre.

Multe părți le și interpretază fals. Între altele principiul proporționării e pus pe basă falsă susținēnd autorul că „numai proprietarul „acela, care e în usufructul unei păduri pōte cere proporționarea pădu-„rilor, pentru că usufructul servește de fundament“, — pe când basa regulărilor urbariale a format-o nu numai usufructul present, ci folosirea înainte de 1848 și mai cu samă Conscriptio-Cyrakiană. —

Nu întrelasă însă autorul nici la titli acestia a face istoriă politică, carea se oglindēză prin exclamațiunea: „Toate reformele salutare erau „întimpinate de domnii feudali ruginiți în rele cu ură și patimă . . . te-„mēndu-și trentorii domnia“, și: „Vedēnd vulpile acest estas de bucurie a răpit pentru viziune încă odată atâta proprietate câtă li s'a părut că le îndestulesce sațiul pentru lungă vreme“.

În penultimii 3 §§. a părții II autorul vorbesce despre modul cum se face comasarea, anticipând memorandul advocaților români înaintat

dietei în 1880, lupta din dieta 1880 și apoi decopiind pe 10 foi aprópe construcția de construcția o parte însemnată a broșurei: „Comasările“ de E. Dopp.

În ultimul §. al părții acesteia cu titlul „folosul comasării“ esplică autorul „princípial“ folosul comasării, ne spune cum vede dînsul că se fac comasările la noi, și cum crede că ar trebui să se facă ca rezultat din cele 10 foi amintite mai sus. Nu amintesc însă nimic despre rezultatele bune ori rele la poporul român. Absolut nu amintesc nimic despre iniuriința comasărilor asupra țeranului român. Nici despre starea morală nici despre cea materială, ce trebuie să sufere óre-care schimbare la poporul agricultor, schimbându-se referințele economice, nu face autorul nici o amintire. Și obiectul concursului literar tocmai acesta a fost. Aici se putea desfășura influința comasărilor asupra poporului chiar și după metoda comasării..

Se scie anume, că comasările se fac în doue forme: adunându-se tótă moșia în o singură tablă, sau împărțindu-se amésurat modulului de pănă acuma al economisării: în trei hotare pe lângă ținerea ogorului.

Cel dintăiu metod de regulă aduce cu sine în comune mai mari aședarea proprietarilor la cāmp pe moșia nouă — părăsirea comunei — depărtarea de biserică și școlă, și de sine se înțelege că prin această viața morală a țeranului nu câștigă. Cea materială însă fiind tótă casa, cu familia și vite în mijlocul moșiei, are avantaj.

Pe când metoda al doilea de comasare împedecă strămutarea poporului din comune, dar nici nu ofere atāta favor în economisare, ca cel dintăiu.

Aici trebuia constatată împrejurarea, că mai bune, mai frumoșe sunt vitele după comasare ori ba? Cresce ori decresce valórea pămēntului în urma comasării. Nu capēta țeranul o atragere mai mare cātră moșia sa după comasare? și alte urmări evidente ale comasării trebuiau tractate.

Despre tóte acestea autorul însă tace.

În partea III-a a elaboratului sub titlul „Cultivarea averei comasate“ autorul se ocupă în 8 puncte de purtarea economiei în genere fără privire la comasare, generalități cari se pot ceti în fiă-care manual de economiă și în fie-care articlu din scrieri economice, îndrumări cari se referesc atāt la moșii necomasate cât și la cele comasate.

Nu se exprimă despre fructele și erburile, ce ar trebui să le cultive spre esemplu un proprietar țeran cu 15—20 jugere (media proprietății țeranului în Transilvania) sub deosebite împregiurări economice.

Ca prin trecăt dă un singur sfat de rotațiune economică pentru 3 ani, în carea e pus și trifoiul, că anume tot la doi ani să se semene iară trifoiu tot în acel loc. Unica îndrumare specială! și și acesta cu totul falsă. Pentru că atāt teoria, cât și praxa economică opresce hotărīt semēnarea trifoiului și a luțernei în unul și același loc în timp mai scurt de 5—6 ani.

Pe basa celor espuse și mai cu sēmă cu considerare la împregiurarea, că autorul se ocupă în elaboratul seu cu câte tóte obiecte, dar numai cu acelea nu, ce ar fi trebuit să formeze în înțelesul concursului obiectul lucrării: „resultatele bune, rele ale comasării, și îndrumările practice pentru economisarea unei moșii comasate“, propun a nu lua în considerare acest elaborat pentru premiul scris în concurs, —

II.

Elaboratul cu devisa: „în bunăstare nu fi fălos etc.“ scris pe 22 fețe se împarte, pe lângă o introducere, în 3 părți.

Întreg elaboratul este scris în stilul și tonul unei corespondențe menite pentru publicare în ore care jurnal politic, din care însă jumătate are să se ștergă, ca să nu ai încurcătură cu procurorul.

În introducere își dă autorul în un stil bizar totă silința să arate că „comasarea e la noi un adevărat sistem de pauperizare“.

„Nu caută motivele dintre culise cari au dat viață legii“ ... „se folosește însă spre scopuri politice ca uneltă de distrugere ... ca inimici hotărâți ai nēmului (nostru) și interesului lui“, „legile s'au adus cu intențiunea secretă de a ne nimici“. „Din această înșelăciune ... cu sutele de jug. perd Români.“ „Cea mai eclatantă dovadă despre tendința devastătoare a legii e că reduce poporul liber iar la jobăgia, numai forma se schimbă“ ... și așa mai încolo în stil și idei o navitate de admirat la un autor ce-și supune operatul spre premiare unei societăți culturale!

Acésta ar fi forma scrierii. Cuprinsul tot atât de puțin ne îndestulește.

În partea întâi se ocupă de rezultatele comasării, deși numai de cele formale. Nu ne spune nici dînsul nimic despre starea faptică a economiei după comasare. Nu amintesc nimic despre împregiurarea, că înainteză țeranul în avere după comasare ori dă îndăret, că are ore-care înriurintă culturală comasarea ori nu. Ne spune numai că în acea parte a țerei, de unde e autorul, în o anumită comună comasarea s'a făcut rea, adjunctul inginerului a fost un bețiv, a înșelat pe mulți, și dacă cineva-și ridică glasul contra astor fel de înșelăciuni le răspundeu domnii: „lasă să mănec și domnii a Românilor, că destul au mănecat Români a domnilor“. Mai amintesc autorul, că legile de pădurărit se aplică prea aspru și pe prevaricatorii din păduri i pedepesc. Tot lucruri, a căror descriere concursul scris de Asociațiune nu o a cerut. Plângeri ale unui suflet năcăjit! mai cu samă când amintesc că ji-„dovii fac „geschăfturi“ cu ocașiunea când se transformă cărțile funduare, și apoi își rid în pumni“; — și că pentru transformarea cărților funduare după comasare se trimit de autoritățile respective diurniști fără inimă și consciință.

Cu acestea constatări se ocupă în totă partea I și II. —

Iar în partea III-a dă sfaturi cum să se facă comasarea, desfășurând unele idei adunate sigur din un cerc foarte restrins, militând pe lângă idea, că poporul numai în trei hotare să comaseze, să-și țină ogorul, căci apoi pășunea pe ogor e de — *cinste*.

Cu acésta și finesce scrierea, neamintind nimic despre modul cum să-și întocmescă economia sa țeranul după comasare.

Scrierea acésta nu se ocupă de loc cu obiectul espus în concurs, nici sistematic, nici nesistematic. E mai mult o plângătoare descriere a stărilor economice din acele părți ale Transilvaniei, unde loquesce autorul.

Nu o pot recomanda spre premiare.

Sibiu, în Maiu 1896.

O. Tilea.

ASTRA.

(Sciri din sinul Asociațiunii).

Adunarea generală. 1. Programul festivităților, ce se vor aranja cu ocaziunea adunării generale a „Asociațiunii Transilvane“ la 27 și 28 August 1896 st. n. în Lugos, este următorul:

Mercuri 14/26 August 1896.

1. Primirea óspeților la gara căii ferate la tóte trenurile.
2. Óspeții, cari sosesc cu trăsura, sunt poftiți a descáleca la hotelul „Concordia“, unde biuroul permanent al comitetului arangiator va da deslușirile de lipsă.
3. La 8 óre séra convenire socială în grădina „Concordia“.

Joi 15/27 August 1896.

1. Convenire la 8 óre a. m. la hotelul „Concordia“.
2. La 8½ óre a. m. participare la serviciul divin în ambele biserici din loc. Cântările liturgice le vor executa corurile respectivelor biserici.
3. Ședința I-a a adunării generale la 11 óre a. m. în sala cea mare a comitatului.
4. La 5 óre p. m. participare la „Rugă“, sərbătórea chramului bisericii ort. române, în curtea bisericii și în grădina „Concordia“.
5. La órele 7 séra emularea corurilor române pentru premiile lu-goșenilor în curtea bisericii gr. or. și grădina hotelului „Concordia“.

Programul special se va distribui cu ocaziunea emulării.

Pentru aducerea judecării asupra producțiunilor corurilor emulante se va compune un juriu din ómenii de specialitate ai Románilor prezenți. Juriul va împártăși premiile și afară de acele fie-care cor va primi litere comemorative pentru conlucrarea la acéstă emulare.

6. Continuarea „Rugei“.

Vineri 16/28 August 1896.

1. Convenire la 8 óre a. m. în hotelul „Concordia“.
2. La 8½ óre a. m. participare la părăstasul pentru răposatul George Barițiu în biserica catedrală gr. cat.
3. Ședința II-a a adunării generale în sala cea mare a comitatului, la 10 óre a. m.
4. La 2 óre p. m. banchet în grădina hotelului „Concordia“.
5. La 7 óre séra Concert împreunat cu reprezentațiune teatrală în teatrul din Lugos.
6. La 9 óre séra petrecere de joc, în sala hotelului „Regele Ungariei“.

Sâmbătă în 17/29 August 1896.

Excursiuni, eventual la băile Erculane, Orșova, Ada-Kaleh, Pórta de fer etc.

Óspeții cari voiesc a lua parte la excursiune, sunt rugați a se insinua până în 23 August st. n. la adresa dlui adv. Coriolan Bredicean în Lugos.

NB. Despre detailurile acestui program se va tipări un conspect detaiat.

Pentru executarea acestui program s'a constituit un comitet de 45 membri.

Cu eventuale informațiuni va servi un biou permanent, care va funcționa dela 25 August st. n. în hotelul „Concordia“ Nr. 15.

Programe separate se vor distribui în biouul permanent și la cassă.

Toți domnii, cari voiesc a se folosi de cuartirele, ce stau la dispoziția comitetului arangiator, din nou sunt rugați ca în înțelesul avisului deja publicat, până în 20 August st. n. să se însinue la dl Dr. Iacob Maior, președintele secțiunii de incuarterare.

*

II. : Comitetul local, constituit ca să facă pregătirile pentru adunarea generală, a emis în public următorul

APEL :

P. T. Domnule!

Înainte cu 35 de ani confracții nostri ardeleni au înființat „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român“, carea și funcționează de atunci și până de present, dar restrângându-și lucrarea numai în limitele teritoriale ale Transilvaniei. Adunarea generală a Asociațiunii din anul trecut ținută la Blaj, la învitarea inteligenței noastre din opidul Lugoș a decis, ca în spiritul statutelor sale să-și extindă activitatea privitoare la înaintarea literaturii române și culturii poporului român, fără deosebire de limitele teritoriale, asupra întreg poporului românesc din țările corónei sântului Ștefan și spre ajungerea acestui scop sublim, adunarea generală proximă a hotărît să o țină în opidul Lugoș ear de aci înainte și în alte centre din părțile banatice și ungurene. Realizarea scopului măreț al Asociațiunii este condiționată de sprijinul moral și material al tuturor Românilor binesimțitori și doritori de progresul neamului lor. Convocarea adunării generale pentru anul curgător s'a și făcut prin on. comitet central al Asociațiunii și după cum presupunem, că vă și este cunoscut, se va ținé la 15/27 și 16/28 August a. c. la Lugoș. În deplină înțelegere frunțașii inteligenței și poporului nostru din Lugoș așteaptă cu mare dor și frățescă iubire a primi în sinul lor „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român“. Dar puterile noastre se arată slabe în raport cu doririle și silitențele noastre de a întimpină cu rezultat satisfăcător numai noi singuri Lugoșenii Asociațiunea. În vederea scopului general, care tinde la cultura tuturor Românilor, ne vedem siliți a apela la frații noștri bănățeni din giurul Lugoșului și din alte centre ale Banatului, cu rugarea ferbinte de a alerga cu spriginul lor moral și material pentru-ca primirea să fie spre bucuria și mulțămirea tuturor; Vă rugăm deci P. T. Dle să îndemnați frunțașii din cercul D-vóstră a se înscrie ca membrii, și a lua parte la adunarea Asociațiunii.

Conform §-lui 6 din statute :

1. Membru fundator e tot natul, carele depune odată pentru totdeuna o sumă de cel puțin 200 fl.

2. Membru ordinaru devine acela, carele depune un capital ce aduce venit anual de 5 fl.; sau solvesce anual 5 fl. Membrii fundatori și ordinaru participă cu vot decisiv la adunările generale.

Mai departe, conform §-lui 7 din regulamentul pentru regularea mijloacelor spre ajungerea scopului Asociațiunii, fie-care individ solvind la an taxa de 1 fl. devine membru ajutător.

Lugoș, în 20 Iulie (1 August) 1896.

Titu Hațieg m. p.
președ. comitetului central.

Dr. Isidor Pop m. p.,
secret. comit. central.